

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук,

доцента кафедри стоматології післядипломної освіти

Запорізького державного медичного університету МОЗ України

Варжапетяна Сурена Діасовича

на дисертаційну роботу Худика Антона Кареновича на тему

«Вдосконалення методів діагностики та лікування травматичних переломів

середньої зони обличчя»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

в галузі знань 22 – Охорона здоров'я за спеціальністю 221 – Стоматологія

до спеціалізованої вченої ради ДФ 64.600.052

Харківського національного медичного університету МОЗ України

Актуальність теми дисертації.

Дисертаційна робота Худика Антона Кареновича, представлена до офіційного захисту, присвячена вирішенню актуального завдання хірургічної стоматології – вдосконаленню методів діагностики та лікування переломів середньої зони обличчя, шляхом створення прогностичних комп'ютерних моделей.

Травматичні переломи середньої зони обличчя є однією з найскладніших лицевих травм, що пов'язано з анатомічними особливостями будови й топографії цієї ділянки. Згідно з даними вітчизняних і закордонних авторів, частота переломів середньої зони лицевого черепа в структурі переломів лицевих кісток становить від 18 до 31 % випадків. Найбільш часто потерпілими є чоловіки працездатного віку від 20 до 50 років (до 73,9 %), що підкреслює соціальну та економічну значущість проблеми.

Переломи середньої зони обличчя можуть стати причиною розвитку порушень зору, носового дихання, прикусу, значного спотворення обличчя хворого, що, як правило, призводить до тяжких психічних розладів і соціальної дезадаптації. У результаті пізнього звернення за спеціалізованою допомогою в

10-25 % хворих з переломами середньої зони обличчя виникають стійкі деформації латерального відділу лицевого черепа, контрактури нижньої щелепи, розвивається хронічний верхньощелепний синусит, остеомієліт верхньої щелепи, виличної кістки, а також функціональні порушення з боку II гілки трійчастого нерва та органу зору. Складні анатомо-топографічні зв'язки кісток середньої зони лицевого черепа ускладнюють діагностику травматичних ушкоджень. Недооцінка цього факту, як правило, спричиняє серйозні помилки, що згодом призводить до розвитку гнійно-запальних ускладнень, збільшення термінів лікування, до грубих посттравматичних деформацій та функціональних порушень, необхідності проведення багатоетапних реконструктивно-відновних втручань.

На сьогодні не існує універсального методу лікування переломів середньої зони обличчя, що обумовлено різноманітністю та неповторністю анатомічних особливостей; це призвело до розробки великої кількості методик лікування. Таким чином, розробка критеріїв вибору індивідуалізованої клінічної тактики та методів прогнозування результату лікування сприяє підвищенню ефективності лікування переломів середньої зони обличчя.

Дисертаційне дослідження аспіранта Худика А. К. присвячено вирішенню вищезазначених питань, а отже є актуальним і своєчасним.

Зв'язок теми роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з комплексним планом наукових досліджень Харківського національного медичного університету МОЗ України і є складовою частиною загальних тем науково-дослідних робіт з проблеми «Стоматологія» «Характер, структура та лікування основних стоматологічних захворювань», № державної реєстрації 0116U004975 та «Оптимізація методів діагностики та лікування основних стоматологічних захворювань», № державної реєстрації 0119U002899.

Дисертантом сформульовано методологічні підходи для виконання даної роботи, визначено мету і завдання дослідження, виконано основну частину дослідження, пов'язану з обстеженням та лікуванням даного контингенту пацієнтів.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.**

Дисертаційна робота Худика А. К. є самостійним завершеним науковим дослідженням, виконаним на сучасному методологічному рівні та достатньому клінічному матеріалі. Обґрунтованість наукових положень і висновків обумовлено значною кількістю вивчених наукових джерел, критичною їх оцінкою та інтерпретацією, правильною методологічною побудовою та оформленням роботи. Основні наукові положення дисертації випливають з результатів власних досліджень здобувача. Достовірність ряду положень і висновків базується на достатньому об'ємі клінічних, рентгенографічних та статичних методів дослідження. Детальний аналіз засвідчив їх повну відповідність мети та завданням, інформативність, доступність та обґрунтованість використання у роботі. Ймовірність отриманих у дослідженні результатів доведена їх статистичним опрацюванням. Виконаний обсяг роботи дозволяє автору запропонувати для впровадження в практичну медицину конкретні рекомендації.

Метою даного дослідження було підвищення ефективності діагностики та лікування травматичних переломів середньої зони обличчя шляхом створення прогностичних комп'ютерних моделей.

Для реалізації поставленої мети необхідним було виконання 5 завдань, сформованих чітко і конкретно.

Використані методики діагностики, лікування і обробки отриманих результатів співвідносяться з поставленим завданням дисертаційної роботи.

Обсяг клінічних досліджень є цілком достатнім та дозволяє отримати достовірні результати. Наукові положення, висновки і практичні рекомендації сформовані в дисертації на підставі аналізі проведених досліджень, виконаних на належному науково-методичному рівні, логічно обґрунтовані, об'єктивні і виходять з матеріалів дисертаційної роботи.

Об'єктом дослідження є травматичні переломи середньої зони обличчя.

Предмет дослідження становлять результати консервативного та хірургічного лікування хворих з переломами середньої зони обличчя в рамках

системи індивідуалізації методів лікування переломів середньої зони обличчя і прогнозування результату лікування переломів середньої зони обличчя.

Наукова новизна дослідження.

Доповнено уявлення щодо клініко-рентгенологічних особливостей переломів середньої зони обличчя, що дало змогу визначити прогностичні критерії переломів середньої зони обличчя, їхню поширеність, особливості перебігу та лікування.

Вивчено особливості структури травм середньої зони обличчя у гендерно-віковому аспекті, за етіологією, характером, величиною зміщення уламків, анатомічною локалізацією, терміном звернення за медичною допомогою та клініко-рентгенологічними особливостями.

Розроблено бальні шкали оцінювання тяжкості травматичних ушкоджень середньої зони обличчя, що містять клініко-рентгенологічні дані та є інформативними для вибору індивідуального методу лікування з метою покращення результатів.

Запропоновано метод хірургічного лікування переломів середньої зони обличчя з використанням індивідуальних 3D-модельованих титанових мінісіток, який забезпечує фіксацію уламків кісток у зоні перелому.

Розроблено моделі прогнозу ефективності хірургічного лікування переломів середньої зони обличчя та встановлено, що для цього інформативними показниками є величина зміщення уламків кісток за даними комп'ютерної томографії і показників візуально-аналогової шкали (ВАШ) у різні терміни після операції. Зібрані, обґрунтовані та узагальнені інформативні ознаки, що дозволяють прогнозувати результат хірургічного лікування.

Практичне значення отриманих результатів.

В дисертаційній роботі автором виявлені прогностично достовірні показники, які впливають на перебіг та результат лікування пацієнтів з переломами середньої зони обличчя. Саме ці чинники лягли в основу прогнозування результатів лікування.

Застосування розробленого хірургічного методу лікування з використанням

індивідуальних 3D-модельованих титанових мінісіток дозволяє виконати надійну фіксацію уламків кісток у зоні перелому середньої зони обличчя та забезпечити протезування кісткових дефектів при дрібноуламкових переломах стінок верхньощелепної пазухи (ВЩП).

Використання розроблених документальних додатків у вигляді «Індивідуальної карти хворого з травматичними переломами середньої зони обличчя» та «Опитувальника пацієнтів з травмами середньої зони обличчя (додаток до карти стаціонарного та амбулаторного хворого)», візуально-аналогової шкали (ВАШ) та візуально-аналогової шкали модифікованої (ВАШ-М) дозволяє отримати поглиблену значущу інформацію щодо клініко-рентгенологічних даних, важливих для оптимізації діагностики та вибору методу лікування у хворих з переломами СЗО.

Використання розроблених моделей прогнозу ефективності хірургічного лікування переломів середньої зони обличчя та програмного забезпечення, що їх реалізує, а також визначення інформативних показників дозволяє індивідуалізовано обрати оптимальний хірургічний метод лікування.

Результати дослідження впроваджені у хірургічних клініках м. Харків: у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня», у відділенні хірургії голови та шиї КП «Полтавська обласна клінічна лікарня ім. М.В. Скліфосовського ПОР»; у відділенні стоматології та отоларингологічних патологій КНП «Херсонська обласна клінічна лікарня» ХОР, а також у навчальний процес кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії Харківського національного медичного університету.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових фахових виданнях.

За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць, зокрема 5 статей, з них – 3 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття – в іноземному виданні, що є в переліку наукометричної бази Scopus, та 1 стаття – в іншому іноземному виданні, 1 патент України на корисну модель, 3 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір та 7 публікацій – у матеріалах вітчизняних наукових і міжнародних наукових конгресів, з'їздів та конференцій.

Результати досліджень й основні положення роботи викладено в доповідях на Міжвузівських конференціях молодих вчених та студентів «Медицина третього тисячоліття» (Харків, 2018, 2019, 2020 рр.); на всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми стоматології, щелепно-лицевої хірургії, пластичної та реконструктивної хірургії голови та ший» (Полтава, 2019 р.); науково-практичній конференції «Сучасна стоматологія та щелепно-лицева хірургія» з нагоди 100-річчя стоматологічного факультету НМУ імені О. О. Богомольця (Київ, 2020 р.); на VII з'їзді Української асоціації черепно-щелепно-лицевих хірургів (Київ, 2021 р.).

Оцінка змісту роботи, зауваження щодо змісту та оформлення.

Дисертаційна робота Худика А.К. є клінічним дослідженням, написана за традиційною схемою і складається зі вступу, огляду літератури за темою дисертації, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел, додатків.

Дисертацію викладено на 230 сторінках друкованого тексту, з них залікових 169, що містять вступ, огляд літератури, 3 розділи власних досліджень, аналіз й узагальнення результатів дослідження, висновки, практичні рекомендації. Перелік літератури складається з 303 позицій, з них 48 кирилицею та 255 латиницею. Робота ілюстрована 42 рисунками, містить 19 таблиць.

В **анотаціях** на державній та англійській мовах представлені основні результати дослідження з зазначенням наукової новизни та практичного значення роботи. Наприкінці анотації наведено перелік 16 публікацій здобувача за темою дисертації. *Зауваження відсутні.*

У **вступній частині** дисертант достатньо обґрунтовано сформулював актуальність теми дисертації, мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, визначив наукову новизну та практичне значення роботи, представив особистий внесок дисертанта, зв'язок роботи з плановими науково-дослідними роботами Харківського національного медичного університету, апробації результатів дисертаційних досліджень та публікації. *Зауваження*

відсутні.

У розділі 1 («Огляд літератури») автором вичерпно зазначена актуальність питань діагностики та лікування переломів середньої зони обличчя. Описана характеристика патології (частота появи, особливості перебігу, можливі ускладнення, класифікації переломів середньої зони обличчя та ін.), сучасні підходи до діагностики та лікування переломів середньої зони обличчя, прогнозування в медицині, системи підтримки прийняття рішень лікарем, що надає цілісності розуміння питання.

Розділ обґрунтовує думку автора про досягнення суттєвого покращення результатів лікування переломів середньої зони обличчя шляхом удосконалення діагностики та індивідуалізованого підходу у виборі методу лікування. Вищевикладене стало підставою для проведення даного дослідження, визначило його характер, мету і основні завдання.

Даний розділ написаний детально, з висвітленням останніх досліджень вітчизняних і іноземних авторів за проблемою що вивчається. Огляд літератури має не тільки інформативний, але і пізнавальний характер. *Зауваження відсутні.*

У розділі 2 («Матеріали та методи дослідження хворих з переломами середньої зони обличчя») надана загальна характеристика пацієнтів, кількість яких є достатньою.

Представлено дані щодо обстеження і лікування 112 хворих проспективної групи з переломами середньої зони обличчя, які перебували на стаціонарному лікуванні у відділенні хірургії голови та шиї КНП ХОР «Обласна клінічна лікарня» з 2018 р. по 2020 р. У розділі автор наводить критерії включення хворих у дослідження, представляє дизайн дослідження та етапи його проведення, зазначає обґрунтовані критерії рішення щодо формування груп за методом лікування, які спонукають розглядати їх як проспективні.

Достатньо детально і зрозуміло описано методи обстеження пацієнтів. Матеріал легко читається та сприймається. Дані отримані в цифровому вираженні піддані статистичній обробці. Достовірність даних підтверджена достатнім обсягом спостережень та використанням надійних методів статистичної обробки

даних. Автор використав методи статистичного аналізу отриманих результатів, що відповідають сучасним принципам доказової медицини.

Зауваження до розділу 2

Серед хірургічних методів вказано метод консервативного (нехірургічного) лікування переловім СЗО що до проведення порівняної оцінки ефективності. Вважаю, що для цього дослідження було б достатньо включення тільки оперативних тактик лікування.

У розділі 3 («Ретроспективний аналіз особливостей травматичних ушкоджень середньої зони обличчя») наведено результати обробки 416 медичних карток стаціонарних хворих ретроспективної групи з переломами середньої зони обличчя які лікувалися у стоматологічному відділенні КЗОЗ «Обласна клінічна лікарня – центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф м. Харкова у період з 2008 року по 2017 рік. Автор відображає інформацію щодо розподілу хворих ретроспективної групи з переломами середньої зони обличчя за віком і статтю, за механізмом одержання травми, за терміном звернення до стаціонару та методами лікування. *Зауваження відсутні*

У Розділі 4 («Результати обстеження та лікування хворих проспективної групи з переломами середньої зони обличчя з використанням різних методів») представлено результати власних досліджень, розробок та оцінка ефективності лікування хворих з переломами середньої зони обличчя за кожного з методів. Автором описано застосовані методи консервативного та хірургічного лікуванні хворих з переломами середньої зони обличчя, у тому числі запропонованого методу хірургічного лікування з використанням індивідуальних 3D-модельованих титанових мінісіток, проведено аналіз ефективності лікування на основі показників оціночних шкал та даних результатів контрольної комп'ютерної томографії. Опис методик детальний, зрозумілий. Додатково вивчені клініко-рентгенологічні особливості переломів середньої зони обличчя хворих проспективної групи, проведено статистичний аналіз.

Робота ілюстрована переконливими фотознімками. Наведено 5 клінічних прикладів. Автор вдало вирішує питання представлення значної кількості

цифрових даних у вигляді таблиць, що легко сприймаються та аналізуються.

Зауваження до розділу 4: серед хірургічних доступів, що описані в дисертації, не приведені методи доступу з боку нижнього краю орбіти - субциліарний, транскон'юнктивальний та нижній орбітальний.

У розділі 5 («Розроблення та результати використання системи підтримки прийняття рішень лікарем щодо вибору методу лікування переломів середньої зони обличчя») здобувачем представлено розробку моделей прогнозу результатів лікування переломів середньої зони обличчя. Для побудови моделей прогнозу проведено аналіз показників, які визначалися до та після лікування. В якості оцінки результатів лікування використано показники за ВАШ у різні терміни після хірургічного втручання і дані контрольної комп'ютерної томографії. На основі проведених досліджень і порівняльної оцінки результатів лікування хворих хірургічними методами було визначено найбільш інформативні показники, які впливають на результат, та розроблено систему підтримки прийняття рішень лікарем щодо індивідуалізованого вибору найбільш ефективного методу лікування переломів середньої зони обличчя. У розділі представлено п'ять клінічних прикладів використання програмного додатку за різних методів лікування.

Зауваження до розділу 5: Розділ перенасичено формулами і графіками, які не доцільно приводити у повному обсязі за умови використання стандартизованих комп'ютерних програм.

Аналіз і узагальнення результатів, висновки та практичні рекомендації логічно виходять зі змісту роботи, обґрунтовані, сформульовані чітко, містять нові науково-практичні положення в питаннях діагностики і лікування пацієнтів з переломами СЗО, відповідають меті, завданням дослідження та його змісту. Вони є закономірним відтворенням одержаних результатів та повністю віддзеркалюють суть зробленої роботи. Практичними рекомендаціями доцільно користуватися при лікуванні травматичних переломів середньої зони обличчя. *Зауваження відсутні.*

Висновки є логічним завершенням даної роботи, відповідають поставленим

меті та задачам дослідження, базуються на аналізі отриманих результатів.

Принципових зауважень до роботи не має – автором проведена велика багатопланова робота. *Зауваження відсутні.*

Перелік літератури має 303 джерел інформації, з яких 48 кирилицею та 255 латиницею, складений відповідно до вимог оформлення списку літературних джерел. *Зауваження відсутні.*

Усі цифрові дані, що наведені в дисертаційній роботі, об'єктивно і статистично оброблені.

Зауваження до змісту та оформлення дисертаційної роботи

При викладенні матеріалів дисертації виявлено окремі стилістичні та граматичні помилки, невдалі фрази, які не мають принципового характеру, можуть бути легко усунуті та не впливають на зміст дисертації.

В цілому дисертація написана на достатньому науковому рівні, має конкретний клінічний характер. Автор демонструє свій високий професійний рівень, переконливо аргументує представлені результати. Принципових зауважень до роботи немає.

В плані дискусії потребують уточнення окремі питання:

1. Які доступи Ви використовували при переломах зі зміщенням в ділянці вилично-максиллярного шва та нижньочного краю ?
2. При тампонаді пазухи марлевым тампоном чи використовували Ви якість лікарські препарати для змочування тампону ?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Худика Антона Кареновича на тему «Вдосконалення методів діагностики та лікування травматичних переломів середньої зони обличчя», що представлена на здобуття наукового ступеня доктор філософії в галузі знань 22 – Охорона здоров'я за спеціальністю 221 – Стоматологія, є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому вирішено важливе наукове завдання сучасної хірургічної стоматології – вдосконалення методів діагностики та лікування хворих з переломами середньої зони обличчя.

Дослідження виконано на належному теоретичному рівні, має значну

За своєю актуальністю, обсягом проведеного дослідження, глибиною аналізу, новизною отриманих результатів, обґрунтованістю та достовірністю висновків і практичним значення дисертаційне дослідження Худика Антона Кареновича на тему «Вдосконалення методів діагностики та лікування травматичних переломів середньої зони обличчя» відповідає вимогам п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. 167 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ 979 від 21.10.2020), що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 – Охорона здоров'я за спеціальністю 221 – Стоматологія, а здобувач заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD).

доктор медичних наук,
доцент кафедри стоматології
післядипломної освіти
Запорізького державного медичного
університету МОЗ України

Варжапетян С. Д.

Варя
ПІДПИСАНО: _____
ПІДПИСАНО: _____

Завідувач кафедри Запорізького
національного університету

T.W. Wyppurath